

נתיסד ע"י ב"ק מרן רבינו הקדוש זיעעב"א - בנשיאות ב"ק מרן אדמו"ר עט"ר שליט"א

חידו"ת

ליז"ט במח

כיתה ו' (א-ב)

הר"ר מרדכי מנחם שווארץ הי"ו
והר"ר יואל זיינבערגער הי"ו

תלמיד יקר !

אנו עומדים כעת בימים נשגבים ונעלים, ימי ערבי פסחים הממשמשים ובאים עלינו לטובה, אם בר חכים אתה, הרי אמרו החכם עיניו בראשו, ואיזהו חכם הרואה את הנולד, וכל אחד ואחד צריך להכין את עצמו לכל דבר שבקדושה, ואינו דומה מצוה שעושים אחר הכנה דרבה, לעומת מצוה שנעשה בלי הכנה.

לכן להקל מעליך העבודה אספתי לך דברים נחמדים כדי לעטר את השולחן "בליל הסדר" בפרפראות לחכמה, ובטוח אני בזה שתרגיש בנפשך את מתיקות ונעימות האור הגדול שהשי"ת מאיר בכל לב ישראלי בליל הקדוש הזה והוריק היקרים שליט"א ירוו ממך רב תענוג ונחת דקדושה.

עוד דבר אחד להנאתך ולטובתך, נביא לך לשון הילקוט מעם לועז (פר' בא):

"...וכן ראינו הרבה אנשים שמתעייפים בערב פסח כי מכינים הכל, ובלילה בקידוש נופלת עליהם תרדימה וממהר לומר ההגדה כדי שיוכל לילך לישון... אבל אינם יודעים את טעותם, כי בוודאי אין ראוי לעמוד כל כך בערב פסח ואחר כך בליל הפסח לאבד את הכל בבת אחת... ולכן כל בעל נפש יתחיל בהכנות מבעוד מועד ויכין את עצמו כל יום קצת, באופן זה לא ישאר לו בערב פסח לעשות הרבה, ובכך אפשר לגמור מהר ולנוח כמה שעות לפני החג כדי להחליף כח כדי לעשות את כל המצוות ולשמוע את ההגדה ולהכיר בנסים שעשה ה' לנו ואחר כך להודות ולשבח לה' על כל זה.

ותקוותינו וברכותינו שכאשר זכינו לסדר אותו כן נזכה לעשותו, בירושלים קרתא דשופריא, בביאת מלכא משיחא, ורבינו כ"ק מרן עטרת ראשינו שליט"א בראשינו, בב"א.

בברכת אַ פרייליכן כשר'ן פסח

המלמד

רמז מה"חתם סופר" על סוגי הביעור

ביעור חמץ אפשר בשלשה אופנים לפי המבואר בגמרא: א) שריפה ("אין בעור חמץ אלא שריפה"), ב) פרור לרוח ("אף מפור וזורה לרוח"), ג) להטיל לים ("או מטיל לים"), וזה מרמז המפסוק בענשם של המצרים: א) ויולך ה' את הים ברוח קדים עזה, ב) וישקף ה' אל מחנה מצרים בעמוד אש, ג) וינער ה' את מצרים בתוך הים.

ליל הסדר על שום מה

לילה זה נקרא ליל הסדר, דאף על פי שבני ישראל לא היו ראויים להגאל, בכל זאת גאלם השי"ת בזכותם של המצוות שעתידים הם לקיימן, כמו שכתב רש"י הק' על הפסוק: בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים, זה לשונו: בעבור שאקיים מצותיו כגון פסח מצה ומרור הללו, עכ"ל (שמות יג, יח) נמצא שהגאולה ממצרים שהתרחשה בשעתה "בחפזון" ללא סדר וללא טעם, מקבלת מדי שנה ושנה - כאשר ישראל מקימים את המצוות של פסח, מצה ומרור - את הטעם והסדר הנכון, ובכל פסח, כל כמה שישראל מרבים לקיים את המצוות הללו יותר, מסתדר הענין של יציאת מצרים. על כן נקרא אותו לילה בו מקיימים בני ישראל את המצוות הללו בשם "סדר".

(שפת אמת)

וה"בית אהרן" בשם אביו ר' אשר נתן טעם לשבח למה נקראו כל עניני הלילה הזה בשם "סדר" לפי שהוא עושה סדר לכל השנה, כי הסדר לכל השנה הוא לפי סדר ליל פסח, ומי שאינו מהרהר בתשובה בלילה זה, הוא מהאנשים שמתו בשלשה ימי האפלה, ועל כן כאן הבן שואל מאביו שבשמים הן ברוחניות והן בגשמיות.

הטעם שלובשים קיטל בשעת הסדר

הטעם שלובשים בליל הסדר קיטל בשעת עריכת הסדר: משום שבלילה הזה מגיע כל אדם שבישראל למדרגת כהן גדול בשעה שנכנס לפני ולפנים לעשות את עבודת הקודש ביום הכיפורים, לפיכך לובשים בגד לבן כבגדיו של הכהן גדול בשעת העבודה שהיתה בבגדי לבן. (המהר"ל)

ובשם המלבי"ם אמרו, דכיון שאומרים אנו בהגדה: "ויהי שם לגוי - מלמד שהיו ישראל מצוינים שם", והנה מצינו בגמרא (שבת דף קמ"ה) תלמידי חכמים שבבלל מצוינין, והכונה שהיו לובשים בגדים לבנים, ולכך, כיון שבסדר של פסח אנו מזכירים שישראל היו מצינים במצרים, משום כך מצטיינים גם אנו בבגדי לבן. (הגדת מלבי"ם)

ויש שכתב שלובשים קיטל לרמז על אבלות ט' באב שחל בלילה זה, כמו שהובא בשו"ע (סי' תכ"ח) הסימן של א"ת ב"ש, דבאותו יום שחל א' דפסח, יחול ג"כ תשעה באב.

ויש אומרים שהקיטל הוא בגד מתים, ולובשים אותו בכדי לשבר הלב בעת שמחה.

ועוד טעם משום דבגד לבן חשוב ורומז לחירות, ולכך לובשים אותו בשעת הסדר.

הזכרת יציאת מצרים מביא להתעלות

תחלה למקראי קודש - זכר ליציאת מצרים (מנוסח קידוש דשבת). כאשר יהודי רוצה להתעלות בקדשה, מפריע לו יצר הרע ומערים קשיים בדרכו עד שהוא נופל בזרועות היאוש, העצה היעוצה לכך הוא להזכר

המענה - השתא הכא - ואין לנו באמת למה לחוש, אבל לשנה הבאה בארעא דישראל - ואז ודאי נזכה לאכול מן הזבחים ומן הפסחים, וכדי שלא נטעה בין פסח לאפיקומן אוכלים אנו גם האפיקומן רק על השובע. (דברי יהונתן)

תוכן הקשיות - ותשובת עבדים היינו

האברבנאל מבאר את כונת הקשיות: דהנה הבן השואל מבחין בלילה הזה בשתי הנהגות הפכיות הנוגדות זו לזו, מצד אחד רואה הוא דברים המוכיחים על עניות ועבדות, דהינו: אוכלים אנו מצה שהוא מאכל עבדים והוא מסמל עני ושעבוד, ובנוסף אוכלים את המרור המורה על עבדות, ומצד שני רואה הוא שנוהגים אנו מנהג גדלות ושררה, דהינו: מטבילים את הכרפס במי המלח, ואת המרור בחרסת שהוא דרך גדלה וחשובות. ולא עוד, שאפילו את המצה המסמלת את העניות אוכלים אנו בהסבה כבני חורין וברוחב לב כמנהג העשירים, וגם את המרור שהוא זכר לעבדות אוכלים אנו בטבול הרומז על חרות. דברים סותרים אלו מביאין את הבן השואל לשאול את קשיותיו.

ועל זה בא תשובת "עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' אלוקינו משם ביד חזקה" דהינו: שהלילה הזה נחלק לשני חלקים בחלקו הראשון - עבדים היינו - שהיינו משעבדים תחת ידו הקשה של פרעה מלך מצרים. ואלו בחלקו השני - "ויוציאנו ה' אלוקינו משם ביד חזקה" וזכינו לחרותינו נמצא שהלילה הזה, בתחילתו היינו עבדים ובסופו בני חורין, ולכך עושים אנו את הדברים ההפכיים האלה לזכרון העבדות והחרות שהיינו בו בלילה הזה וזו היא התשובה על שאלת "מה נשתנה". (אברבנאל)

ביציאת מצרים, שגם אז היינו משוקעים בטומאת מצרים ובכל זאת יצאנו משם, הזדככנו והתעלינו עד כדי להיות עם סגולה וגוי קדוש ולקבל את התורה! וזה מה שמרמז "תחלה למקראי קודש" אם תרצה להתחיל במקראי קודש - אזי תעורר מחשבתך איך הוציאנו ה' ממצרים בהיותינו בשפל המדרגה, וזהו זכר ליציאת מצרים!

השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל

קשה, מהו קשר הדברים בין כל דכפין ייתי ויכול, ובין כל דצריך ייתי ויפסח, השתא הכא, לשנה הבאה בארעא דישראל, ויש לבאר לפי המובא בירושלמי, פסח אינו נאכל אלא על השבע משום דכתיב ועצם לא תשברו בו, ואם יאכל לתאבון חישין שמא ישבור בו עצם. ומקשינן, התינח בזמן שבית המקדש קים ואנו מקריבין קרבן פסח, ולכך אין לנו לאכול אלא על השבע, אבל עכשיו בעונותינו הרבים בית המקדש חרב, ואין אנו מקריבין קרבן פסח ובמקומו אוכלים אנו אפיקומן, אם כן מה לנו הקפידה לאכול רק על השבע, הלא אין בו חשש של ועצם לא תשברו בו, ומשני, מהרה יבנה המקדש ובשנה הבאה נקריב קרבן פסח, וחישין שמא יאמרו: אשתקד מי לא אכלנו את האפיקומן שהיה במקום הפסח אפילו לתאבון, ויבאו לטעות שגם את הפסח מתר לאכל לתאבון, לכך גזרו שאפילו אפיקומן אינו נאכל רק על השבע, ואם כן מובן היטב קשר הדברים כל דכפין ייתי ויכול כפי שבעו, ואחר שאכל די שבעו - ייתי ויפסח דהיינו שיאכל את האפיקומן על השבע כדין קרבן פסח, וכדי שלא יקשה לך למה אוכלין את האפיקומן על השבע הלא אין בו חשש "ועצם לא תשברו בו", לזה בא

ונתן לנו את תורתו

המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח. משל למה הדבר דומה, לעני ואביון שהיה בשפל המדרגה, מחוסר לחם וגם נבער מדעת, פתאום האיר כוכבו ועלה לגדולה ועשירות, כמובן שבתחילה שכר לו תלמיד חכם שילמדו בינה ודעת עד שנתעלה במעלת התורה וזכה לתורה וגדולה במקום אחד, לזכרון הגדולה קבע לו חג שנתי באותו יום שנתעלה, לימים חזר הגלגל ושוב העני. והנה בהגיע תאריך החג השנתי שלו – חג אותו כמקדם שאלוהו בני אדם, מה טעם לחגיגה זו, הרי חזרת להיות עני ולשמחה מה זו עושה? ענה להם העני: אמנם את כספי אבדתי, אבל חכמת התורה שרכשתי כאשר נתעשרתי – נשארה בקרבי, ועל זה שמחתי!

והנמשל מובן מאליו, לכאורה מה מקום לשמחה זו שאבותינו נגאלו ממצרים בימים ההם, הלא אנו בגלות? התרוץ הוא שעיקר שמחתנו הוא על שזכינו שבצאת אבותינו ממצרים קבלנו את התורה הקדושה, חמדה גנוזה זו שעשתה אותנו לעם סגולה אנו מורשים אותה מדור לדור ולא תאבד מאתנו ולא תמוש מזרענו עד עולם. על זה שמחתנו האמיתית! לפיכך "כל המרבה לספר ביציאת מצרים" אפילו בימי הגלות האפלים – הרי זה משובח. כי הוא מראה בזה שיודע ומבין כי השמחה רוחנית היא על קבלת התורה ועל מלכות שמים.

והלכת בדרכיו

רשע מה הוא אומר מה העבודה הזאת לכם. שאלת הרשע היא: מה העבודה הזאת לכם בעצמכם? מדוע אתם בעצמכם עושים את הפסח, הלא יש לכם משרתים ועוזרים,

שהם יעשו את הפסח? התירוץ הוא: "ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בתי בני ישראל". גם השי"ת יכול היה להצילנו ע"י שליח ומלאך, ובכל זאת הצילנו הקב"ה בכבודו ובעצמו, ולכן גם אנו נוהגים לעשות הפסח בעצמנו, ולא ע"י שליח. (כתב סופר)

צא מגשמיית לרוחניות

צא ולמד, פירש הצדיק רבי אהרן מקארלין זצ"ל: כשיושבים ללמד את התורה הקדושה, צריכים לצאת מענייני עולם הזה!

אין בעל הנס מכיר בניסו

צא ולמד מה ביקש לבן. היינו אף על פי שאין אנו מרגישים בנסים שהקב"ה עושה אתנו תמיד, צא ולמד מלבן הארמי שבהשקפה הראשונה לא נראה כלל הרעה שעשה לבן ליעקב ולא ידוע לנו מה ביקש לבן הארמי לעשות לו, ובכל זאת העיד הכתוב "ארמי אובד אבי" ומזה אנו רואים שלבן ביקש לעקר את יעקב והקב"ה ברחמיו הפך לטובה – כן הוא עושה תמיד נסים אף שאיננו מרגישים זאת. (הגר"א)

רשעותו של פרעה יותר גדולה

שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ולבן בקש לעקר את הכל. לכאורה תמוה הדבר, האם בעל ההגדה רוצה להפחית את רשעותו של פרעה ולהפליג ברשעותו של לבן הארמי, מה מקום להדגשה זו בהגדה? ויש לומר כי הכוונה להדגיש גודל הנס שקרה כאן, כי כבר הבטיח לנו יוצרנו שלא יכלה זרעו של אברהם אבינו ע"ה, ואם בקש לבן הארמי לעקר את הכל – הדבר לא היה אפשרי בידו, כי הבטחת ה' חזקה מרצונו, אבל כשגזר פרעה רק על

עלם. רק כשמת המלך הלך כל העם אחרי ארונו ומלוים אותו בהספדים ודברי קינה, ומכיון שבני ישראל היו עבדים גם הם היו צריכים ללכת אחרי הארון, אבל הם נצלו את ההזדמנות הזאת ובכו וספדו, והמצרים סבורים שהם בוכים על מיתת המלך, אבל הם העלו זעקתם ושעוּתם לשמים ויאנחו מן העבודה הקשה ועל הגלות, ואמנם שמע אז אלוֹקִים לקולם.

"בחצות" ולא "כחצות"

ועברתי בארץ מצרים. מה היה צורך לעבור בכל ארץ מצרים בעת מכת בכורות? ויש לומר שהרי הגזירה היתה בחצות הלילה בדיוק נמרץ, אבל כידוע ארץ מצרים היא גדולה ושעת חצות איננה שווה בכל ארץ מצרים, לכן עבר כביכול מאזור אחד לשני בכל ארץ מצרים, ובכל אזור נתקיים ה"חצות בדיוק". (הגרי"ל דיסקין זצ"ל)

כל מכה ומכה - דבר בצדה

ביד חזקה זו הדבר. איתא במדרש רבה (פרשת שמות י') רבי יהושע בן לוי אמר כל מכה ומכה שהיתה באה על המצרים במצרים היה הדבר ממשמש ובא עמה - הרי שכללה מכת הדבר את כל עשר המכות.

רמז על גודל עונשם של צוררינו

נוהגים לזרוק טיפות יין מהכוס כאשר מזכירים את הצרות והמכות - ובשם המנהגים אמרו טעם לזה, משום שעל ידי המכות היו המצרים הלך ונחסרים ומתמעטין. ובכל מכה ומכה היו מתים רבים מהמצרים ולכך אנו מרמזים בשפיכה זו את אותו חסרון שנחסר מהם כל פעם ופעם.

הזכרים ותשארנה הנקבות, ואם תנשאנה למצרים הרי בניהם ובנותיהם דינם כיהודים לכל דבר ולא יכלה זרעו של אברהם. ומה גדולה היתה הירידה של האמה הישראלית במקרה שכזה שהמצרים והיהודים היו מעורבים ומבוללים זה בזה. ועלינו לשבח לאדון הכל שגברו רחמיו והפלא את מכותיו בפרעה מלך מצרים וגאלנו משם עם שלמות המשפחה היהודית זרע טהור מגזע קדש מחצבתו. (ר' חיים מאשיניא זצ"ל)

לבן הארמי גרמא בניזקין

ארמי אבד אבי וירד מצרימה. לכאורה, מה ענין ארמי אבד אבי ל"וירד מצרימה"? ומביא ב"חוקת הפסח" בשם מהר"י בי רב זצ"ל, כי כל הגורם לירידת אבותינו למצרים היתה קנאת יוסף שקנאו בו אחיו. ומי גרם לכך? - לבן הארמי! כי יעקב עבד תחלה אצלו ברחל בתו, והוא לבן הרמאי החליפה בלאה. ואלולא היה עושה כך, היה יעקב נושא תחלה את רחל והיה יוסף הבכור, וממילא לא היו אחיו מקנאים בו כי לו משפט הבכורה ולא ירדו לעולם למצרים.

שועת בני ישראל

וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל. לכאורה הדבר מקשה, הלא כשמת פרעה היו צריכים לשמח, וידוע מה שאמרו חז"ל שהוא לא מת אלא נחלה ורחץ בשרו בדם תינוקות ישראל.

ובשם השל"ה אומרים כי המצרים היו יודעים שאם בני ישראל יצעקו אל ה' הוא ישמע לקולם ויצילם, לכן לא היו נותנים להם רשות לרגע אחד להתפלל והכבידו עליהם את

חג המצות - חג הפסח

קשה למה קורין אנו את החג הפסח, בו בזמן שבכל מקום בתורה נקרא החג חג המצות, ומניין לנו לקרותו חג הפסח, ותירץ בעל ה"קדושת לוי" דכתיב בשיר השירים "אני לדודי ודודי לי" ופירושו הוא שאנו מתפארים בשבחו של הקב"ה, והקדוש ברוך הוא מתפאר בשבחן של ישראל, כמו שאמרו חז"ל (בברכות דף ו') שבתפילין של הקב"ה כתוב שבחן של ישראל, ומי כעמד ישראל גוי אחד בארץ, ובתפילין של ישראל כתוב שבחו של הקב"ה – שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד.

והנה "פסח" נקרא על שבחו של הקב"ה שפסח על בני ישראל ואת בתינו הציל, ולעומת זאת, "חג המצות" נקרא על שבחו של הקב"ה שהלכו אחרי משה במדבר ואפילו צידה לא עשה להם. ולכך קורא הקב"ה לחג - חג המצות, המזכיר שבחם של ישראל, ואלו ישראל קוראים לו בשם "פסח" המזכיר שבחו של הקב"ה.

ובעל הדובר שלום תירץ, דלפיכך נקרא חג זה בתורה ובתפילה בשם חג המצות, משום שפסח נקרא על שם "קרבן פסח" ואת הקרבן פסח היו מקריבין בערב פסח ואכילתו היתה מותרת רק עד חצות לילה הראשון של החג, על כן קוראים את החג על שם המצוה הנהוגה רק בחלק קטן של החג.

עם לבדד ישכון

ויגר שם מלמד שלא ירד להשתקע. פי' לא בקש מפרעה שיהי' אזורח במצרים, לא רצה להשתקע בגלות להיות כשאר אזורחי הארץ אלא להיות כגר בארץ נכריה. וכדי לשבת בדד נפרד מגויי הארץ ובקש לשבת בארץ גשן הוא וצאצאיו. (הנצי"ב)

לספר בענין יציאת מצרים

ענין המצוה שיזכור הנסים והענינים שארעו לאבותינו במצרים, ואיך לקח השם יתברך נקמתנו מהם, ואפילו בינו לבין עצמו אם אין אחרים חייב להוציא את הדברים מפיו כדי שיתעורר לבו בדבר הזה, כי בדבור יתעורר הלב וכו'.... (חינוך מצוה כ"א)

רבי מנחם מנדל מקאצק היה רגיל לומר, שצריך האדם ליגע עצמו בפרשיותיה של יציאת מצרים כמו ב"תוספות" מוקשה. - וכן כתוב בשם ה"חידושי הרי"ם" זי"ע: צריך ללמוד את סיפורי יציאת מצרים ולהעמק בהם כמו בהיות דאביי ורבא, כי זוהי תורה שלמה.

מעשה בר' אליעזר ור' יהושע ור' אלעזר בן עזריה ור' עקיבא ור' טרפון. וי"ל דאבותיהם של תנאים אלו לא נשתעבדו במצרים משום שר' אליעזר ור' אלעזר בן עזריה ור' טרפון כהנים היו, ור' יהושע היה לוי ושבט לוי הרי לא נשתעבדו, ור' עקיבא היה ממשפחת גרים, וזהו החידוש כאן דעל אף שאבותיהם לא נשתעבדו במצרים מ"מ הרבו לספר ביציאת מצרים, ורמז לזה "וכל" המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח, וכ"ל ר"ת ו'גרים כ'הנים ל'וים אפי' שלא נשתעבדו ובכל זה מרבה לספר הרי זה משובח. (שמחת הרגל)

ואמרתם זבח פסח. במדרש מכאן שדורשים בהלכות פסח קודם פסח שלושים יום, ויש לבאר דהנה הגימטריא של חצי האות פ' הוא אות מ' והגימטריא של חצי האות ס' הוא ל' והגימטריא של חצי האות ח' הוא ד' וביחד הוא ל' וזה שאמר "ואמרתם" הלכות הפסח "זבח פסח" כשתחתוך תיבת פסח לחצי ויהיה למ"ד היינו שלושים יום. (לחם עוני)

פניני תמרים

כי הכל הוא לטובה מאת השי"ת, והנה מצינו בגמ' שהלל מדה אחרת היתה לו והיה אומר תמיד ברוך ה' יום יום, שכל מה שאירע לו הן לטובה והן לרעה קיבל בשמחה דכל מה דעביד רחמנא לטב עביד, ואיתא בספח"ק כי פסח ומצה רומזים על הגאולה ומרור רומז על השעבוד והגלות, ולכן כרך הלל פסח ומצה ומרור כאחד ואכלן ביחד בהסיבה דרך חירות ושמחה, להורות כי הטובה והרעה חד הוא שהכל הוא טובה מאת השי"ת וצריך לקבל הכל בשמחה.

כ"ק מרן רבינו הקוה"ט זי"ע (ברך משה)

חכם מה הוא אומר, מה העבודה הזאת לכם, ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח, אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. וצריך ביאור מה שמסיים, אין מפטירין וכו', ויש לומר דהנה החכם רוצה באמת ללמוד ולהגיע לדרגות נעלות ונשגבות, ושואל מה העבודה הזאת - לכם ? פי' מהו העבודה שצריך לעבוד, ומהו הדרך לעלות בסולם העולה בית קל, ועל זה אומרים להחכם, ההלכות של ליל הסדר, היינו כל מצוות השייכים לליל זה, הכזיתים מצות, ואכילת מרור, כרך, ושולחן עורך, ובסוף מצות האפיקומן, ואחר האפיקומן לא יאכל עוד, זה הכלל אין אוכלים סתם לשם אכילה, ובפרט כשהוא שבע לא יאכל עוד, שזהו הדרך לשכון אור ולהגיע לשלימות הנפש

כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

ברוך המקום ברוך הוא ברוך שנתן תורה לעמו ישראל ברוך הוא כנגד ארבעה בנים דברה תורה. ונראה עפ"י ד האוהחה"ק שבמצרים היו משוקעים במ"ט שערי טומאה ולא יכלו להתממה דאילו שהו ח"ו עוד רגע אז היו נכנסין לשער הנו"ן ולא היו יכולים לצאת משם לעולם, אכן כל זה לפי שהיו עוד לפני קבלת התורה ולא הי' להם כח התורה, אבל בגלות האחרון באמצעות התורה ישיגו ליכנס לשער הנו"ן ולהוציא בלעו מפיו, עכדה"ק, ולזה מקדים המגיד כאן ברוך שנתן תורה לעמו ישראל, ואזי כנגד ארבעה בנים דיברה תורה אחד חכם ואחד רשע, כי אף הרשע הגמור שכבר נכנס בשער הנו"ן מ"מ ע"י כח התורה"ק עדיין יש לו תקוה ותוחלת לשוב מרשעתו, אם יתדבק בתורה"ק והמאור שבו יחזרו למוטב.

כ"ק מרן רבינו הקוה"ט זי"ע (דברי יואל)

זכר למקדש כהלל כן עשה הלל בזמן שבית המקדש היה קיים היה כורך פסח מצה ומרור ואוכל ביחד לקיים מה שנאמר על מצות ומרורים יאכלוהו. ויל"פ לפי מה שידוע דבעל ההפלאה שאל פעם מהמגיד הרבי ר' בער זי"ע בביאור דברי המשנה חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה, ולכאורה האין אפשר להודות על הרעה באותו בחינה שמברך על הטובה, והשיב לו שילך אצל הרבי ר' זושא וישאל אותו, ואמר לו הר"ר זושא שגם הוא אינו מבין דברי המשנה מפני שאינו יודע רעה מהו

סיפור יציאת מצרים

החיד"א הי' מספר לבני ביתו בכל שנה סיפור זה: בימי האריז"ל נכנס פעם דיבוק ל"ע לתוך אשה אחת שהיתה ידועה לאשה חשובה, והיה צערה גדול מנשוא, ובני המשפחה הלכו להאריז"ל לבקש רחמים שיוציא הדיבוק ממנה, שלח האריז"ל תלמידו הגה"ק ר"ח וויטאל שילך להוציא הדיבוק, וכמו שנכנס לבית האשה הפכה פניה ולא רצה להסתכל בפני אדם צדיק, א"ל ר' חיים: רשע, למה אינך מסתכל בפני, ענה הדיבוק: אין לי כח להסתכל על צורת צדיק, כי אני הייתי רשע כל ימי, והתחיל לפרט העבירות שעשה, וכמה שנים הולך מדחי אל דחי... וכל העם שהיו שם געו בבכיה בראותם הדין הנורא בעולם האמת, שאל לו ר' חיים: מי נתן לך רשות ליכנס בתוך האשה, ענה לו הדיבוק: פעם רצתה האשה להצית עם האבנים אש בתנור ולא הצליחה זרקה מידיה האבנים בכעס ואמרה בזה"ל: "גיי דיר צום שטן", ומיד כשאמרה זאת נתנו לי רשות ליכנס בתוכה, שאלו ר' חיים: האם בגלל מעשה קטן כזאת יש לך רשות לצערה כל כך, הלא אשה צנועה וחשובה היא, צחק הדיבוק ואמר: אתם סבורים שהיא אשה חשובה וחסידה, זהו רק לפנים היא נראית צדקנית, אבל האמת הוא שבלילה מלאה היא כפירה ומינות, ובכל שנה ושנה בליל התקדש חג הפסח כשכל ישראל יושבים מסובים סביב שולחן הסדר ומספרים הנסים שעשה הקב"ה עמנו, היא יושבת וצוחקת בקרבה לאמר, לא דובים ולא יער, איך יכול להיות דברים כאלו ח"ו, וכפרה בעיקר, ולפיכך קיבלתי רשות ליכנס בגופה, פנה ר' חיים וויטאל ושאל את האשה: האם מהיום והלאה תאמיני באמת בנסי יציאת מצרים, והרבה לדבר אל ליבה שהאמינה באמת ואז עשה מה שעשה והוציא הדיבוק ממנה.

אין מפטירין אחר הפסח

איינמאל איז א חסיד געקומען צו הרה"ק ר' נפתלי הירצקא פון ראצפערט זי"ע, און האט זיך באקלאגט אז ער האט א מכה פון מייז ביי איהם אין שטוב, און זיי מאכן איהם אן גרויסע חרבנות, האט איהם דער צדיק באפוילן צו נעמען א שטיקל מצה פון "אפיקומן" און עס אוועק לייגן דארט ביי די לאך פון ווי זיי קומען אריין, ווייל דע גמרא זאגט דאך "אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן", דער איד האט טאקע אזוי געטוהן, און פון דעמאלטס אן האט ער מער נישט געטראפן מער קיין מייז ביי דע גאנצע שטוב. (אמרי דבש)

כוס ישועות

עובדא הוה אצל הרב הקדוש רבינו הגדול הר"א מקארלין זי"ע, אשר א' מחסידיו שהיה נגיד, וממחזיקי בית הרה"ק זי"ע, הגיע פעם על חג הפסח, ורצה להסתופף בצל קדשו ולהיות נוכח אצלו בעת הסדר בליל התקדש חג, אולם רבינו השיבו בשלילה על מבוקשו וצוה עליו לחזור לביתו ולערוך את שמחת החג בין בני משפחתו, הלה בהיותו מקורב מאוד לרבינו החל להפציר בו שיואיל להרשותו לחגוג ולערוך את הסדר אצלו, אך רבינו לא ניאות להפצרותו

ואכן הוכרח הגביר לחזור לביתו, בליל התקדש חג באמצע עריכת הסדר פרצו לביתו ג' שודדים שהחלו לרוקן את כל כלי הכסף והחפצים היקרים שעמדו על שלחן הסדר ולאחר מכן קשרו את בעל הבית באזיקים ואתו עמו את שאר בני הבית והתכוונו לרצחם נפש, לפתע הגיע בבהלה אחד משומרי העיר, ושוט צליפה בידו, נכנס בפנים הבית, ותיכף בראותו את בני הבית הקשורים התיר את כבלי האזיקים מידיהם ותפס את הרוצחים וקשר אותם ומסרם לשלטון העיר, תוך כדי המעשה הבחין בכוס יין מלא שהיה מונח על השולחן – והיה זה כוס של אליהו, ומיד חטף את הכוס ושתה את כולו, בעל הבית הגביר החסיד החל לנשום לרווחה למראה עיני הצלתו ממות לחיים, ובאמצע החג בחול המועד נסע לרבו הרב הקדוש ר' אהרן הגדול מקארלין, מיד בבואו כאשר חפצו היה לספר לרבינו את הנס הגלוי שאירע עמו, נענה רבינו ואמר אליו: נו, עכשיו יש לך עוד תרעומות על שלא הרשיתי לך להיות אצלי לליל הסדר, דע לך, אצלי אליהו רק טעם מהכוס, ואצלך שתה את כל הכוס. (הגדת בית אהרן)

היין שהציל

מנהג הי' לה"שפאלער זיידע" בליל הסדר, שהיין ששפכו בעת אמירת "עשרת המכות" היה אוסף את היין ושופכו לארץ, והזהיר את הנוכחים לבל ישתו מיין זה מחמת סכנה.

באחת השנים שינה ממנהגו וכשהגיעו לאמירת "עשרת המכות" ולהטפת היין, אסף את היין שהטיפ אל תוך צלוחית קטנה והחביאה במקום לשמור למשמרת. בני הבית תמחו לפשר השינוי מהמנהג המקבל אצלו, אף הבינו כי לא לשוא שומר הצדיק את היין ובודאי יש דברים בגו, ולא העיזו להטרידו בשאלותיהם.

ואכן, ברבות הימים נודעה סיבת הדבר ונוכחו כלם כי עיני הצדיק רואות למרחק. ומעשה שהיה כך היה: בחול המועד של אותו חג הפסח הגיע אחד מחשובי החסידים, רבי זאב הפונדקאי, לבקור חג, בבית הסבא משפאל. הצדיק קיבלו במאור פנים וכבדו כראוי וכיאה לבן תורה חשוב ובעל צדקה נפלא כרבי זאב.

ה"שפאלער זיידע" ואורחו השתעשעו בדברי תורה, וכשהגיע זמנו של רבי זאב להפרד, אמר לו הצדיק: "הא לך רבי זאב תשורה נאה, אין ספק כי תפיק ממנה טובה גדולה". ובדברו הושיט הצדיק לרבי זאב את צלוחית היין ואמר: בצלוחית זו אספתי את "יין המכות" שמור על זה היטב בביתך. פניו של רבי זאב הביעו תמהון ודאגה. הסבא הרגיעו: לא בעבורך חלילה. שמר יין זה. עוד תוכח בתועלתו המרבה.

טמן רבי זאב את הצלוחית בתרמילו, וכשהוא מעודד מדברי רבו יצא לדרכו. בהגיעו לביתו הזהיר את בני ביתו לבל יגעו בצלוחית. והצפינו בארון נעול.

כפי שכבר ספרנו, היה רבי זאב פונדקאי, ואת פרנסתו מצא מהפונדק שאותו נהל, אכרי הסביבה היו באים לפונדק להנפש מעמלם ולהרטיב את גרונם בכוסיות וודקה שהיה רבי זאב מוגיש להם, ובדרך אגב היה רבי זאב קושר אתם קשרי מסחר, קונה תבואה מזה ומכרה לזה, רוכש פירות מכאן ומחליפם שם. כך פרחו עסקיו, פרנסתו היתה לו מצויה בריחה, ובני משפחתו לא ידעו מחסור.

ליל חורף, בחוץ משתוללת סערה, רוחות עזות מיבבות בקול מאיים, הגשם אינו חדל. בלילה שכזה אורחים אינם צפויים להגיע לפונדק חשב רבי זאב.

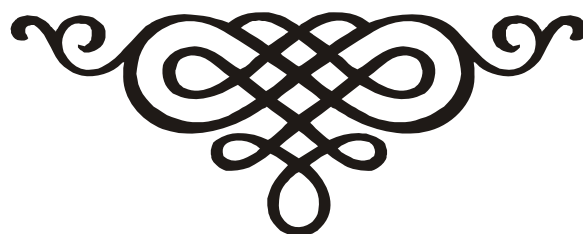
לפתע פתאום נשמעה בין שריקות הרוח חריקת עגלה. העגלה נעצרה בסמוך השער הפונדק, ומתוכה יצאו שלשה איכרים מגושמים. "הבה לנו לגימת יין שרף" הכריזו בהכנסם לפונדק "רטובים אנו עד לשד עצמותינו" רבי זאב מזג להם מן המשקה והגיש לפניהם.

לאחר שלגמו מעט מן המשקה. החלו צורחים לעבר הפונדקאי: "הסבור אתה כי בליל חורפי וסוער זה באנו אליך לשם כוס יין שרף? טעות בידך! מגמתנו אינה הלגימה אלא כספך וזהבך, אם חייך יקרים לך - אל תשתהה אפילו רגע אחד והוציאם מהר אלינו, בדברם שלפו השודדים חרבות. את רבי זאב והילדים כבלו באזיקים והשליכו אותם על הריצפה, כשאחד מהשודדים משגיח עליהם באימו בחרבו, ואלו שניהם האחרים בדקו כל פינה בבית ואת שללם ערמו בתוך ארגז.

משעמדו לסיים את מלאכתם הנבזית, הגיעו אל הארון הנעול. הם פרצו אותו ומצאו בתוכו את צלוחית "יין המכות" שקבל מרבו הסבא משפולי. "סבור אני" פנה אחד השודדים אל חבריו, "שבצלוחית זו מצוי יין מיוחד ומפלא, ומשום כך הוא מבודד מכל היתר, הוא לגם לגימה קלה מתוך הצלוחית והכריז בתדהמה: "מעולם לא טעמתי משקה בטעם נפלא שכזה, נסו גם אתם והוכחו בדברי!" השנים לא סרבו וטעמו אף הם מהיין הנפלא. לא ארכו הרגעים ושלשת האכרים השודדים נפלו על רצפת הבית כשהם שוקעים בשינה עמוקה...

כל אותה עת עקב רבי זאב אחר מעשיהם בראותו אותם טועמים מ"יין המכות" כאשר מיד נופלת עליהם תרדמה, נזכר בדברי הצדיק, יין זה יביא לך תועלת...

לא החמיץ רבי זאב את השעה, גרר את עצמו עד למטבח, ובכח עליון נטל סכין בידו ושחרר את עצמו מהאזיקים, ולאחר מכאן הוא הביא חבלים ארוכים וכבל בהם את שלשת השודדים הישנים, עתה לאחר שהוא ובני ביתו נשמו לרוחה רץ להזעיק את המשטרה, וכאשר אלו הגיעו למקום היתה מלאכתם די קלה, שלשת השודדים עדיין היו שקועים בשנתם כשלצדם מנח היה השלל שעמדו לשדד, רבי זאב נתן שבח והודיה לה' על שהצילו בעת צרתו, בזכות הצדיק "הסבא משפאלי" שעניו חזו למרחק, בליל סדר של השנה ההיא ראה ברוח קדשו את הצרה המתרגשת לבוא על רבי זאב, ולכך שנה ממנהגו ואסף את "יין המכות" אל הצלוחית, ובכך הזמין רפואה למכתו של רבי זאב.

א בלוט בלכול – פאר בערך 100

יאהר צוריק

אין דעם ראמענישן שטעטל יעוועשטי, האבן געוואוינט בערך 800 אידישע משפחות, וועלכע האבן געלעבט בשלום מיט די ראמענישער באפעלקערונג, צווישן די חשוב'ע בעלי בתים אין שטעטל איז געווען חיים קליינמאן, וועלכער האט געהאט א גרויסן האטעל פון פיר שטאק, אהין פלעגן אנקומען סוחרים אין רייכע פויערן, איינער פון די פויערן וואס פלעגן קומען צו חיימ'ען אין הויז, איז געווען איינער מיטן נאמען ווישאן, וועלכער האט געהאט אסאך גערטנער אין א נאנטע דארף און פלעגט דאס פארדינגען פאר אידן אין זומער, דער פויער ווישאן איז געווען א קארגער, ווען ער פלעגט קומען אין יעוועשטי פלעגט ער בעטן ביי חיימ'ען אז ער זאל אים געבן א צימער'ל אויפן בוידעם, כדי עס זאל אים קאסטן ביליגער, אין שטעטל האט מען געשמועסט אז ווישאן איז זייער רייך און געטרויט נישט זיין געלט צו קיינעם, ער טראגט עס ארום שטענדיג מיט זיך אנגענייט אין זיין וועסטל, איבערהויפט האט דערפון גערעדט מיט זיכערקייט חיימ'ס

קוטשער (דער וואס פירט די פערד), בראטא וועלכער איז געווען פונעם זעלבן דארף פון ווישאן.

אין יאר תרע"ד, עטליכע וואכן פאר פסח איז געקומען צופארן אין חיימ'ס האטעל ווישאן, און האט ווי אלעמאל ארויס גענומען א צימער ביי חיימ'ען, אין הויז זענען געווען נאר חיים מיט עטליכע באדינער, זיין פרוי און זיין 12 יעריגער אינגל זענען געווען ביי איר פאטער, וועלכער האט געוואוינט ווייט פונעם הויז.

יעדעס מאל פאר פסח, ווען ווישאן איז געקומען אין שטעטל, פלעגט חיים פארמיטלען פאר אים זיינע גערטנער, חיים האט שוין געוואוסט פון אידן וואס פלעגן וועלן דינגען א גארטן אויף זומער, און ער פלעגט זיי צונויפירן מיט ווישאן און באקומען דערפאר מעקלעריי, אויך דעמאלטס האט זיך חיים געזען מיט אידן וואס האבן געוואלט דינגען גערטנער, און אין צייט פון עטליכע טעג האט ער צונויפגעפירט מיט ווישאנ'ען און געהאלפן שליסן מיט אים די געשעפטן, ווישאן פלעגט באקומען איינגעצאלט העלפט

פונעם געלט, פאר דעם גארטן וואס ער האט פארדינגען, און האט געגעבן פאר חיים זיין מעקלעריי, עס זענען אבער געווען אידן וואס האבן זיך נישט געקענט אויסגלייכן מיט ווישאן און עס איז געבליבן אפצולייגן דעם מסחר אויף דעם צווייטן טאג, אויפ'ן צווייטן טאג גלייך אינדערפרי זעהענדיג אז ווישאן איז נישט אראפגעקומען פון זיין בוידעם-שטיבל, איז חיים ארויפגעגאנגען צו אים איבערצורעדן מיט אים וועגן די צוויי נאכנישט פארדונגענע גערטנער, אבער ווען ער איז אריינגעקומען אין זיין צימערל, האט ער געפונען ווישאן ליגן טויט, מיט א צושפאלטענעם קאפ, און א טייך בלוט, חיים איז ארויסגעלאפן פון צימער, און לויפנדיג אויף די טרעפ פון בוידעם-שטיבל, האט ער געשריגן אז מען האט ווישאן געהרגעט, אבער קומענדיג אויפן צווייטן שטאק איז פון א זייטיגע באהעלטעניש ארויסגעלאפן דער קוטשער בראטא, אנגעכאפט חיימ'ען ביים ארבל און ארויפשלעפנדיג אים אויף די איבעריגע טרעפ האט ער

געשריגן צו אים: זשיד! איך האב דיר געכאפט! דו האסט ווישאן געהרגעט, דו ביסט ארויפגעגאנגען צו אים און דו האסט אים דערהרגעט, מיר וועלן דיר ווייזן, ארויסקומענדיג מיט אים אין גאס פון האטעל, האט דער קוטשער געמאכט א געוואלד, אז ער האט געכאפט דעם זשיד ביים דערהרגענען ווישאן, עס איז אים נאכגעלאפן א גרויסער עולם פויערן, וואס האבן גענומען שרייען, אז די אידן האבן דערהרגעט א גוי, באלד האבן אנדערע גענומען צולייגן, אז ער האט דאס געטאן ווייל די אידן דארפן גואישע-בלוט צו באקן אויף פסח, גלייך האט זיך די נייעס צושפרייט אין די גאנצע שטאט, און די פויערן האבן שוין געברענט פון רציחה, און אז מען דארף נעמען נקמה פון אלע אידן, עס האט געשמעקט מיט אן אמת'ן בלוט בלבול מיט א פאגראם, די פאליציי וואס איז אנגעקומען, האט קוים געקענט איינהאלטן דעם המון עם וואס האט געווילדעוועט, אין זענען אנגעקומען מיט העק און אייזענעס און געזוכט איינצורייסן אינעם האטעל, נאר די פאליציי איז געלונגען איינצוהאלטן, די פאליציי האט פארחתמ'עט דאס צימער, וואו ווישאן איז דערהרגעט געווארן, און חיים

קליינמאן האט מען אריינגעפירט און תפיסה, חיימ'ס פרוי, מיט איר זון וועלכע האבן זיך געפונען ביי איר פאטער, האבן גארנישט געוואוסט וואס עס טוט זיך אפ ביי זיי אין דערהיים, פלוצלונג איז אריינגעקומען צו איר פאטער א קריסטליכע שכינה און דערציילט, אז אין די גאסן שמועסט מען אז חיים קליינמאן האט דערמארדערט א קריסט... און איין אטעם איז חיימ'ס פרוי געלאפן מיט איר זון צו איר האטעל, אנקומענדיג האט מען איר גלייך דערציילט די גאנצע פאסירונג און זי איז גלייך געפאלן און חלשות. די גאסן ארום דער פאליציי-סטאנציע זענען געווען פיל מיט מענטשן, די פאליציי האבן געהאלטן און איין אוועק טרייבן די מענטשן, פלוצים האט מען געזען, ווי דער רב איז אנגעקומען צוזאמען מיט א גרופע אנגעזענע בעלי-בתים, זיי האבן זיך קוים אריבערגעריסן דעם אויפגעהיצטן המון, דער רב האט געפועל'ט ביי די פאליציי אז מען זאל אים ערלויבן צו רעדן מיט חיים קליינמאן פנים אל פנים, דער רב האט אים באשוואוירן ער זאל זאגן דעם אמת, חיים האט אים געשוואוירן און געזאגט אז ער איז אינגאנצן אומשולדיג, און דערציילט ווי אזוי עס איז פארגעקומען די גאנצע מעשה, ווי

אזוי זיין קוטשער בראטא האט אים אנגעכאפט ביי די האנט און געמאכט דעם גאנצן טומל, חיים האט געזאגט מיט א וויינענדיגן קול "איך קען שווערן דערויף ביי א ספר תורה, דער רב האט אים געענטפערט אז ער גלייבט אים וואס ער זאגט, אבער וואס זאל ער טאן? די פאליציי וועט דאס נישט גלייבן, און ווער ווייסט וואס פאר א צרה עס וועט נאך קומען אויף די אידן פון שטעטל, דער המון איז אויפגערגעגט, און היינט וועט מען זיך נאך דערוואוסן אין די אנדערע דערפלעך און ווער ווייסט וואס עס וועט זיין... חיים קליינמאן איז געזעצן איינגעבוירן צו די ערד און געוויינט, פלוצים האט ער זיך געגעבן א שטעל אויף און מיט א פעסטע שטימע זיך אנגערופן צום רב: רבי איך וועל נישט צולאזן אז אלע אידן פון שטעטל זאלן ליידן וועגן דעם בלבול וואס מען האט ארויפגעווארפן אויף מיר, עס איז גענוג איין קרבן, און דער קרבן וועל איך זיין, עס איז מיר איינגעפאלן א געדאנק מיט וואס איך וועל קענען ראטעווען די גאנצע שטעטל, איך וועל זאגן פאר די פאליציי אז איך האב געהאט א ויכוח מיט ווישאן, איך וועל זאגן אז ער האט געוואלט אוועקפארן אן האבן באצאלט פאר די סטאנציע ביי מיר אין הויז וויפיל איך האב פארלאנגט, מיר

האבן זיך צוקריגט, דער פויער האט ארויסגענומען א האמער מיך צו טויטן און איך האב ארויסגעכאפט דעם האמער זיך צו שיצן און דאס דערלאנגט איבערן קאפ נישט אים צו טויטן, אבער ווישאן איז באלד געפאלן טויט, די מעשה וועלן אלע גלייבן, ווייל אלע ווייסן אז ווישאן איז געווען זייער א קארגער און האט זיך געקענט טענה'ן אפילו אויף קליין געלט, און אזוי וועט די גאנצע מעשה אנגענומען ווערן ווי א פריוואטע קריגעריי וועגן געלט, און נישט צוליב בלוט וועגן פסח, זאל מיר קהל העלפן מיט אלע מעגליכקייטן מיט וואס מען קען, און דער באשעפער זאל העלפן אונזער וועג, אנעמענדיג די האנט פון רב האט ער זיך נאכאמאל צוויינט, און געבעטן אז דער רב זאל שיקן א שליח צום ברושער רבי'ן, אז ער זאל געבן א ברכה, און דער רב האט אים אלץ צוגעזאגט.

חיים האט טאקע געמאכט אזא דערקלערונג, די ראמענישע צייטונגען האבן געברענגט די נייעס, אז קליינמאן האט זיך מודה געווען אין דעם מארד, און זיי האבן צוגעלייגט אז עס איז געווען א פריוואטע קאמף וועגן געלט, מען האט חיימ'ען אריבערגעפירט אין תפיסה און גאלאץ, ווי עס האט געדארפט פארקומען די משפט, אין א

האלב יאר ארום, ווען די משפט איז פארגעקומען האט זיך די גאנצע מעשה שטארק געטוישט, ערשטנס, אז ווישאן האט געהאט פארדונגען ניין גערטנער און האט געהאט אפגענומען פאר דעם עטליכע טויזנט ליי, אלס ערשטע איינצאלונג, און ביים אים הרגענ'ען האט מען דאס נישט געפונען, דער שופט האט געהאלטן און איין אויספארשטן ביי חיימ'ען ווי דאס געלט געפונט זיך, אזוי ווי ר' חיימ'ס גאנצע טענה איז געווען, אז ער האט אים געגעבן א קלאפ ווען ער איז ארויפגעגאנגען צו אים אז ער זאל אים באצאלן פארן קוואטיר און צוליב דעם איז ארויס געקומען די גאנצע קאמף, און אין געריכט האט ער געזאגט אז די קאמף איז ארויסגעקומען צוליב מעקלעריי פון די גערטנער, דער שופט האט א גאנצע צייט געטראכט צו טרעפן חיים ביי א ליגנט, וואס ער איז באשטאנען, אז עס איז געווען סתם א מארד צוליב רויב, און דערפאר פעלט דאס געלט און דערפאר פלאנטערט ער זיך, און דערציילט יעדעס מאל אן אנדערע מעשה, ביים סוף איז געווען אז מען האט חיים פאר'משפט אויף צוואנציג יאר שווערע תפיסה אין די זאלץ-גרובן פון דאפטאנא, ביים משפט איז אויך געווען חיימ'ס ווייב

מיט איר פאטער, ווען חיימ'ס ווייב האט געהערט דעם אורטייל, האט אירע געוואלדיגע קולות געשפאלטן הימל'ען, אבער עס האט גארנישט געהאלפן, חיים איז אפגעפירט געווארן אין די גאלאצ'ער תפיסה וואו ער האט געדארפט זיצן אפאר וואכן ביז מען וועט אים אפפירן אין די זאלץ-גרובן.

חיימ'ס שווער האט אנגעהויבן נאכן משפט צו טענען מיט זיין טאכטער, אז זי איז נאך יונג און ער וויל נישט זי זאל בלייבן אן עגונה לעולם ועד, און ער וויל אז זי זאל נעמען א גט פון איר מאן איידער ער גייט אוועק אין תפיסה אויף צוואנציג יאר, די פרוי האט אין אנהייב נישט געוואלט הערן, אבער סוף כל סוף האט זי זיך געמוזט אונטערגעבן, ווען מען האט פאר חיים געזאגט אז זיין שווער פאדערט א גט, האט ער זיך שטארק צוויינט, און האט געזאגט אז אויב זיין פרוי פאדערט דאס וועט ער דאס טאן, פאליציי האט אים געברענגט מיט-קייטן צום רב אין הויז, און דארט האט ער מיט בכיות נוראות געגעבן א גט, עטליכע טעג שפעטער האט מען חיימ'ען אפגעפירט אין די תפיסה קיין דאפטאנא.

חיימ'ס ווייב האט ווייטער אנגעפירט די האטעל, אבער מען

האט געקענט זען אז זי קען זיך קיין ארט נישט געפונען, יעדעס מאל, ווען מען האט גערעדט פון אים האט זי ביטערליך געוויינט, אזוי זענען אריבער צוויי יאר ביז צום אויסברוך פון די ערשטע וועלט-מלחמה, ווען ראמעניע האט דערקלערט א קריג מיט דייטשלאנד, דעמאלט האט אויסגעבראכן א צומישעניש אין גאנצן לאנד, די דייטשע און עסטרייכישע ארמיי האט פארנומען צוויי דריטל פון רומעניע, דורכ'ן שטעטל יעוועשטי פלעגן דורכמארשירן צום פראנט גאנצע גרופעס פון מיליטער, אין די הייזער פלעגט מען איינקוואטירן סאלדאטן, פון די האטעל פון חיים'ס הויז האט מען געמאכט א גאנצע קוואטיר פון סאלדאטן, און שרה האט זיך געמוזט אריבערציען צו איר פאטער ביז איבער די מלחמה, דארט האבן זיי איבערגעלעבט די מלחמה.

אין יאר תרע"ח, עטליכע טעג נאך שבועות, איז חיים'ס ווייב'ס פאטער אהיים געקומען מיט א גוטע בשורה, אז ענדליך איז געשען דער נס: עס איז באוויזן געווארן "אז חיים איז אומשלידיג" דער פאטער האט דערציילט אז בראטא דער געוועזענער קוטשער, איז געשטאבן, אבער פאר זיין טויט האט ער געשיקט א שליח צום

גלח זיך צו מתודה זיין און מודה געווען אז ער האט דערהרג'ט ווישאן און האט ביי אים צוגערויבט 8736 ליי, דער גלח האט גלייך געשיקט צו דעם אויספארשונגס ריכטער, און דער ריכטער האט דאס באשטעטיגט מיט עדות, באלד דערנאך איז בראטא געשטארבן, דער ריכטער האט די נייעס גלייך געשיקט צום רב און האט געזאגט פארן רב אז ער האט דעם גאנצן באווייז-צעטל אוועקגעשיקט קיין בוקארעשט (די הויפט שטאט פון ראמעניא), און דער רב האט דאס גלייך דערציילט פאר חיים'ס שווער, חיים'ס ווייב און איר זון זענען געווען זיכער אז יעצט ווען מען איז געוואויר געווארן אז חיים איז נישט דער מערדער, וועט ער גלייך באפרייט ווערן און מען וועט אים גלייך אומקערן אין שטעטל, צו זיי, אבער זעענדיג נאך צוויי חדשים אז חיים קומט נאך נישט צוריק, איז די ווייב מיט איר זון געפארן קיין דאפטאנא, וואו חיים איז געזעסן אין תפיסה, כדי צו געוואויר ווערן פארוואס חיים איז נאכנישט באפרייט געווארן, און דארט זענען זיי געוואויר געווארן אז די דייטשע מיליטער האבן איבערגענומען די תפיסה, און אזוי ווי חיים האט געקענט גוט רעדן און שרייבן דויטש, איז ער באפרייט געווארן און ער איז

געווארן א איבערטייטשער פאר די דייטשע סאלדאטן וואס איז דארט געווען, און ווען זיי זענען אוועק געגאנגען פון דארט איז ער מיט געגאנגען מיט זיי, אינגאנצן מיואש האבן זיך ביידע מאמע און זון אומגעקערט קיין יעוועשטי, די מאמע איז געווארן אינגאנצן צובראכן, אזוי גאנצע אכט חדשים.

אין א טאג איז צום רב אנגעקומען א בריוו פון אנטווערפן, דער בריוו איז געווען פון חיים קליינמאן, ווי ער שרייבט: אז ער געפינט זיך אין בעלגיע ער איז דארטן געווארן א דיאמאנט-סוחר, און עס גייט אים זייער גוט, און ער בעט דעם רב, אז ער זאל אים מודיע זיין צו זיין געוועזענע ווייב לעבט נאך און וואס טוט זיך מיט זיין זון? דער רב האט געשיקט רופן די משפחה און האט זיי איבערגעגעבן די בריוו, מען קען זיך פארשטעלן ווי גרויס די שמחה איז געווען ביי זיי, באלד האט מען אוועק געשיקט א טעלעגראם אז ער זאל תיכף קומען, ווייל זיין געוועזענע ווייב מיט זיין זון ווארטן אויף אים.

אין דריי וואכן ארום איז חיים קליינמאן צוריק געקומען קיין יעוועשטי, און האט צוריק חתונה געהאט מיט זיין ווייב, און נאך עטליכע וואכן פארברענגען אין

שטאט, האט ער גענומען זיין	אוועקגעפארן קיין אנטווערפן,	הבית פון איינע פון די גרעסטע
ווייב און זון און זיין שווער און	וואו ער איז געווארן א בעל-	דיאמאנט געשעפטן.

צפון - טרעף די באהאלטענע...

- (1) קדש
(2) ורחץ
(3) כרפס
(4) יחץ
(5) מגיד
(6) רחצה
(7) מוציא-מצה
(8) מרור
(9) כורך
(10) שלחן-עורך
(11) צפון
(12) ברך
(13) הלל
(14) נרצה
(15) דם
(16) צפרדע
(17) כינים
(18) ערוב
(19) דבר
(20) שחין
(21) ברד
(22) ארבה
(23) חושך
(24) מכת-בכורות
(25) דצ"ך
(26) עד"ש
(27) באח"ב
(28) הגדה של פסח
(29) מה נשתנה
(30) קערה
(31) זרוע
(32) ביצה
(33) חזרת
(34) ג' מצות
(35) חרוסת
(36) ד' כוסות
(37) כהן
(38) לוי
(39) ישראל
(40) אפיקומן

מ	ה	נ	ש	ת	נ	ה	ה	ה	ה	ז	ה	ש	ד	מ
ו	נ	ר	ל	ע	ג	ס	מ	ר	ו	ר	ח	ה	ש	
ב	ר	כ	א	ל	ד	כ	ג	ת	ה	ב	ר	א	ו	ל
כ	ב	א	כ	ר	א	ה	ש	י	ר	מ	י	נ	י	ח
ת	א	ה	ז	ש	כ	ש	ש	ד	ק	י	נ	א	ע	ו
ב	ח	ת	ו	י	ל	ל	ס	ד	ח	ר	ע	א	ו	ע
כ	ב	ו	ח	כ	ע	ו	נ	נ	ז	ו	ז	כ	ע	ו
ו	ה	ר	ח	א	ה	ס	ל	י	ע	ש	ר	ו	ד	ר
ר	א	ת	נ	ו	מ	ח	ז	כ	ש	ו	ז	ת	כ	כ
ו	ע	נ	ה	ש	מ	ג	ב	ע	ו	ו	כ	נ	ה	ע
ת	י	ו	כ	ח	מ	ה	מ	ו	ק	ה	ר	ל	ע	מ
ח	ק	ד	ת	י	מ	ר	ר	נ	ע	ח	ה	ה	ב	ד
ר	ו	כ	ק	נ	ר	ו	ב	ע	נ	ע	ס	ה	א	ל
ו	מ	ו	א	י	א	מ	א	ה	ק	ת	ו	ס	ו	ד
ס	נ	ר	ט	ש	ע	ל	י	כ	נ	כ	ש	ו	ח	ה
ת	ה	כ	ר	ב	א	ל	כ	א	מ	ד	ד	נ	ר	ב

ווען דו וועסט ענדיגן די תשבץ פיל אן ביי די לידיגע קעסטלעך די איבעריגע אותיות וועט דיר אויסקומען א שבח והודיה צו השי"ת אז מיר האבן זוכה געווען צו די אלע זאכן און מיר בעטן דערנאך די תפילה

[illegible]